

ปัจจัยทางจิตสังคมกับการสักผิวหนังในวัยรุ่น

นันทนา ศรีพินิจ, วท.ม.*

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสักผิวหนัง ได้แก่ เหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ การตระหนักถึงผลเสียของการสัก และประเด็นที่สามารถหยุดความตั้งใจสักผิวหนังได้

วัสดุและวิธีการ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรบุรีชั้นปีที่ 1 และ 2 จำนวน 520 คน รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้วย chi-squares

ผล สักส่วนนักศึกษาที่สักผิวหนังร้อยละ 19 ส่วนมากเป็นชาย ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสักผิวหนัง ในด้านเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ คือ สมัยนิยม แสดงความเป็นสมาชิกกลุ่ม แสดงความกล้าหาญและแสดงเอกลักษณ์ของตนเอง ในด้านการตระหนักถึงผลเสีย คือ ติดเชื้อโรครุนแรง และการลบรอยสักผิวหนังทำได้ยาก ในด้านประเด็นที่สามารถหยุดความตั้งใจในการสักผิวหนังได้ คือ การตำหนิของผู้ปกครองและกลัวติดเชื้อโรครุนแรง

สรุป ปัจจัยทางด้านจิตสังคมได้แก่ เหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ การตระหนักถึงผลเสีย และประเด็นที่สามารถหยุดความตั้งใจในการสักผิวหนัง ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการให้คำแนะนำแก่วัยรุ่นที่สนใจการสักผิวหนังได้

คำสำคัญ : การสักผิวหนัง วัยรุ่น

*ศูนย์สุขภาพจิต เขต 3 กรมสุขภาพจิต

Psychosocial factors and tattooing in adolescents

*Nunthana Sripinij, M.Sc.**

Abstract

Objective To study psychosocial factors related to tattooing including reasons influencing decision-making, complication awareness and Perceived barriers to tattoo.

Materials and methods Samples were all the first and second year students, 520 students in Chuntaburi Rajabhut University. Fourteen questionnaires were used and grouped into 3 topics as mentioned in objectives above. Data were statistic analysed with percentage, mean, standard deviation, chi-squares.

Results Tattooing population was 19%, mostly were male. The tattooed reasons were fashion, membership, spiritual enhancement, self expression and independency. For the non-tattooed considered about complicated removal and two perceived barrier issues: parental criticism and serious infection such as HIV infection, hepatitis.

Conclusion The related psychosocial factors were tattooed reasons, complication awareness and perceived barrier issues. All finding results should be fruitfully compelled to tattoo-interested teen.

Key words : adolescent, tattooing

*3rd Mental Health Center, Department of Mental Health.

บทนำ

การสักผิวหนังของคนไทยมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น^{1,2} พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี 2547 ให้ความหมายของคำว่า “สักผิวหนัง” คือ “การเอาเหล็กแหลมจุ่มหมึกหรือน้ำมันนวดกับขี้ว่าน แทงที่ผิวหนังให้เป็นอักขระ เครื่องหมายหรือลวดลาย” เดิมเชื่อว่าการสักผิวหนังเป็นไปเพื่อความอยู่ยงคงกระพันและจิตใจเข้มแข็ง เป็นประเพณีนิยมทำเฉพาะในชายฉกรรจ์เท่านั้น มักสอดแทรกพิธีกรรมหลายอย่าง กระทำมากในหมู่คนไทยนักรบ ฯลฯ ปัจจุบันการสักผิวหนังถูกจัดเป็นการตกแต่งเสริมความงามให้แก่ร่างกาย เป็นศิลปะบนผิวหนัง ลายสักผิวหนังมีหลายประเภท อาทิ ลายภาพสมัยใหม่ อักขระ ภาพเหมือน ข้อความเตือนใจ ลายโบราณ ฯลฯ บริเวณที่นิยมได้แก่ ลำตัว คอ ศีรษะ เป็นต้น³ ในอดีตเข็มสักผิวหนังนิยมทำจากหนามหวายหรือเข็มหูด 3-4 เล่ม ผู้คิดค้น ส่วนหมึกใช้เขม่าดินผสมดีควายหรือหมึกชัน⁴ ปัจจุบันใช้วิธีการทางตะวันตก คือ การใช้เครื่องสักผิวหนังไฟฟ้าเจาะแทงผิวหนังพร้อมกับส่นให้น้ำสีเข้าไปในชั้นหนังแท้ ลึกประมาณ 1/64-1/16 นิ้ว ด้วยอัตราการใช้ 50-300 ครั้ง/นาที⁵ ในประเทศไทยไม่มีรายงานชัดเจนถึงจำนวนคนที่ได้รับการสักผิวหนัง รายงานอัตราชุกของวัยรุ่นในประเทศไทย อเมริกา แคนาดา เยอรมัน ช่วงอายุ 12-24 ปี พบร้อยละ 4.5-25 โดยเป็นชายร้อยละ 53-69^{6,7}

เหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ⁸ มักพบ 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ เพื่อแสดงเอกลักษณ์ของตนเอง (Self expression) ร้อยละ 50 เพื่อประกาศอิสรภาพ (independency) ร้อยละ 20 เพื่อแสดงการเป็นสมาชิกกลุ่ม (membership) ร้อยละ 10 และเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งกล้าหาญทางจิตใจ (spiritual enhancement) ร้อยละ 20 วัยรุ่นที่สักผิวหนังจำนวนหนึ่ง เมื่ออายุมากขึ้นอาจต้องการลบรอยสักผิวหนังเนื่องจากสังคมมีทัศนคติต่อคนที่สักผิวหนังว่าเป็นกลุ่มนักโทษ นักเลง ฯลฯ จึงตั้งข้อรังเกียจ แต่การลบรอยสักผิวหนังทำได้ยาก เพราะหมึกถูกฝังลึกในชั้นหนังแท้ การลบจึงอาจเกิดผลเป็นตามมาเช่นเดียวกับที่สีอมวลชนรายงานการใช้ น้ำกรดหยดไปตามรอยสักจึงเกิดการติดเชื้อรุนแรงและเกิดแผลเป็นถาวร ยิ่งกว่านั้น ระยะเวลาหลังสักผิวหนังจะเกิดผลแทรกซ้อน ได้แก่ การติดเชื้อขั้นรุนแรง เช่น เอชดี หรือตับอักเสบ การอักเสบจากแบคทีเรีย ผิวหนังไวต่อสารเคมี อีกทั้งยังต้องเผชิญกับปฏิกิริยาต่อต้านจากครอบครัวและโรงเรียน⁹ การศึกษาเพื่อให้เข้าใจถึงเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจสักผิวหนัง การตระหนักถึงผลเสีย และประเด็นที่สามารถหยุดความตั้งใจในการสักผิวหนังในวัยรุ่น จะช่วยให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือครู หรือผู้ปกครองที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่นสามารถใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เข้าแทรกแซงวัยรุ่นให้ตัดสินใจสักผิวหนังได้อย่างเหมาะสม เพื่อลดผลการแทรกซ้อนต่อไป

วัตถุประสงค์และวิธีการ

ประชากรเป็นวัยรุ่นเขตเมืองจังหวัดจันทบุรี ช่วงอายุ 16-24 ปี กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทบุรี ชั้นปีที่ 1 และ 2 จำนวนทั้งหมด 520 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามประกอบด้วยข้อมูล 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ส่วนที่ 2 ข้อมูลเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ จำนวน 5 ข้อ ส่วนที่ 3 ข้อมูลการตระหนักถึงผลเสียของการสัก จำนวน 5 ข้อ ส่วนที่ 4 ข้อมูลประเด็นที่สามารถหยุดความตั้งใจในการสักผิวหนังได้จำนวน 4 ข้อ คำตอบของส่วนที่ 2-4 มี 2 คำตอบให้เลือก ได้แก่ ใช่หรือไม่ใช่ ข้อคำถาม ข้อคำถามได้จากการทำ focus group ของนักศึกษา 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่สักผิวหนังและกลุ่มที่ไม่สักผิวหนังกลุ่มละ 6 คน จากนั้นนำข้อคำถามให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบก่อนทดลองใช้ในกลุ่มนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สถานศึกษาดังกล่าว จำนวน 30 คน ก่อนจะเก็บข้อมูลจริง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ chi-squares

ผล

นักศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 520 คน เป็นชายร้อยละ 62.0 อายุเฉลี่ย 18.6 ปี (SD = 3.1) นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 97.5 ภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดในภาคตะวันออก ร้อยละ 78.7 ผู้ได้รับการสักผิวหนัง ร้อยละ 19 เป็นเพศชาย ร้อยละ 96 มักไปรับการสักผิวหนังที่ร้าน ร้อยละ 83.1 รองลงมาไปรับการสักผิวหนังที่วัด ร้อยละ 10.9 รูปภาพที่สักผิวหนังมักเป็นรูปสักผิวหนังสมัยใหม่ เช่น รูปหัวใจ ค่าชมร้อยละ 55.5 ที่เหลือเป็นรูปหนุมาน เสือเผ่น ฯลฯ สักผิวหนังบริเวณลำตัว ร้อยละ 72.7 ในปัจจุบันยังคงพอใจรอยสักผิวหนัง ร้อยละ 78.0 อนาคตคิดว่าจะสักผิวหนังเพิ่มอีกร้อยละ 62.6

ผลการทดสอบปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการสักผิวหนังด้วย chi-squares พบว่า ในด้านเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจคือ สมัยนิยม แสดงความเป็นสมาชิกกลุ่ม แสดงความกล้าหาญ และแสดงเอกลักษณ์ของตนเอง ในด้านการตระหนักถึงผลเสีย คือ ติดเชื้อโรครุนแรง และการลบรอยสักผิวหนังได้ยาก ในด้านประเด็นที่สามารถหยุดความตั้งใจในการสักผิวหนังได้ คือ การดำเนินของผู้ปกครองและกลัวติดเชื้อโรครุนแรง

ตาราง แสดงการเปรียบเทียบปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการสักผิวหนังระหว่างกลุ่มที่สักและไม่สักผิวหนัง

ปัจจัยทางจิตสังคม	จำนวน (%)		X ²	p
	สักผิวหนัง	ไม่สักผิวหนัง		
เหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ				
สมัยนิยม	68 (72.1)	219 (51.7)	20.5	<0.01
แสดงความเป็นสมาชิกกลุ่ม	68 (72.1)	212 (50.1)	33.8	<0.01
แสดงความกล้าหาญ	56 (59.8)	174 (41.1)	17.9	<0.01
แสดงเอกลักษณ์ของตัวเอง	49 (51.5)	161 (38.0)	19.1	<0.01
ประกาศอิสรภาพ	35 (37.1)	114 (26.9)	6.4	0.17
การตระหนักถึงผลเสีย				
แผลอักเสบ ปวดบวม	69 (73.2)	334 (78.9)	4.4	0.35
ติดเชื้อโรครุนแรง เช่น เอดส์ ตับอักเสบ	76 (78.3)	253 (59.8)	16.9	<0.01
สังคมรังเกียจ	66 (68.0)	308 (72.8)	20.6	0.35
ผิวหนังไวต่อสารเคมี	51 (52.6)	224 (52.9)	10.2	0.95
การลบรอยสักผิวหนังทำได้ยาก	39 (40.2)	304 (71.8)	81.8	<0.01
ประเด็นที่สามารถหยุดความตั้งใจในการสักผิวหนังได้				
ค่าใช้จ่าย	53 (56.7)	164 (38.7)	17.8	<0.01
การตำหนิของผู้ปกครอง	60 (61.9)	296 (69.9)	19.2	0.12
ความเจ็บปวดระหว่างสักผิวหนัง	67 (71.1)	338 (79.9)	5.4	0.25
กลัวติดเชื้อโรครุนแรง เช่น เอดส์ ตับอักเสบ	31 (31.9)	283 (66.9)	57.8	<0.01

วิจารณ์

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นกลุ่มวัยรุ่นในเขตเมืองที่อยู่ในระบบการศึกษา พบว่าผู้สักผิวหนังร้อยละ 19 ซึ่งใกล้เคียงกับการศึกษาในทางตะวันตก^{6,7} โดยผู้ชายที่สักผิวหนังมีมากกว่าเนื่องจากมหาวิทยาลัยนี้ตั้งอยู่ในเขตเมือง การสักผิวหนังจึงใช้บริการที่ร้านรับสักผิวหนัง มากกว่าการสักที่วัด และรูปที่เลือกสักผิวหนังมีทั้งรูปสมัยนิยม คำคม และภาพยนต์ ไซศาสตร์ เช่น เสือเผ่น หนุมาน มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน วัยรุ่นส่วนมากพอใจในรอยสักผิวหนัง และในอนาคตอาจสักผิวหนังเพิ่ม ทั้งนี้ เพราะวัยรุ่นมีลักษณะความคิดที่เรียกว่า imaginary audience หมายถึง วัยรุ่นจะแสดงพฤติกรรมและคิดโดยได้รับอิทธิพลจากกลุ่มคนรอบข้างที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ และรู้สึกว่าเป็นคนสำคัญ พิเศษจึงเข้าใจว่าคนอื่นต่างจับจ้องสนใจตนเอง (personal table)¹⁰ การสักผิวหนังจึงมีความหมายพิเศษมากกว่าคนในทุกช่วงวัย

เมื่อเปรียบเทียบกลุ่มที่สักผิวหนังและไม่สักผิวหนัง พบว่าเหตุผลที่มีอิทธิพลกับการตัดสินใจสักผิวหนังนั้น เกี่ยวข้องกับเหตุผลต่อไปนี้เรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ สมัยนิยม การแสดงความเป็นสมาชิกกลุ่ม การแสดง ความกล้าหาญ เป็นการแสดงเอกลักษณ์ของตนเองและประกาศอิสรภาพ สอดคล้องกับการศึกษาของ Christensen⁸ และ Laurie¹⁰ แต่น่าสังเกตว่า ในการศึกษาที่พบจำนวนนักศึกษา

ที่มีพฤติกรรมสักผิวหนังที่มีแรงจูงใจจากความ ต้องการแสดงเป็นสมาชิกกลุ่มมากกว่าความต้องการแสดง ความกล้าหาญ ซึ่งสูงกว่าวัยรุ่นตะวันตก ในรายงานของ Christensen⁸ ที่ระบุไว้เพียงร้อยละ 10 และ 20 ตามลำดับ ซึ่งเป็นได้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมอุปถัมภ์ที่สมาชิกในกลุ่มถูกเกาะเกี่ยวกันและกันด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งเกิดเฉพาะในหมู่ผู้ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มเท่านั้นและมักพบมากในสังคม ตะวันออก (Collectivism society)¹¹ อีกทั้งความเชื่อเดิมของไทยที่มีต่อการสักผิวหนังนั้นมีฐานความเชื่อในเรื่องของการสักยันต์ที่เป็นมากกว่าศิลปะ กล่าวคือผู้ที่สักผิวหนังต้องมีจิตใจกล้าหาญ เข้มแข็ง จึงจะสามารถตัดสินใจรับการสักผิวหนังได้ แม้จะเจ็บปวดระหว่างและ หลังการสักผิวหนังก็ตาม ทั้งเมื่อทำการสักผิวหนังแล้วจะทำให้รอดพ้นจากอันตราย จึงเป็นเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการสักผิวหนังที่มีจำนวนผู้ที่ได้รับการสักที่แตกต่างจากการศึกษาของ Christensen ดังกล่าว

ในส่วนของการตระหนักถึงผลเสียนั้น พบว่าผู้ที่สักผิวหนังมีความตระหนักถึงผลเสีย การติดเชื้อโรครุนแรง เช่น เอชไอ ดับอักเสบบุแล้ว ขณะที่กลุ่มไม่สักผิวหนัง ตระหนักถึงเรื่องการลบรอยสักผิวหนังทำได้ยากและสังคมรังเกียจ ส่วนประเด็นกังวลว่าผิวหนังไวต่อสารเคมีมากขึ้นนั้น ทั้งสองกลุ่มไม่พบความแตกต่างกัน ฉะนั้นการให้ข้อมูลแก่วัยรุ่นที่สนใจการสักผิวหนัง โดยเน้นไปที่ประเด็นผลเสีย ปวดบวมหรือ

โอกาสติดเชื้รุนแรงนั้น อาจไม่ให้ประโยชน์ในเรื่องของความสามารถหยุดความตั้งใจในการสัก เนื่องจากวัยรุ่นที่ต้องการสักผิวหนึ่งตระหนักดีอยู่แล้ว จึงควรเน้นไปในประเด็นการลบรอยสักทำได้ยาก ซึ่งเป็นผลกระทบที่อาจเกิดตามมา รวมทั้ง ภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดจากการลบรอยสักผิวหนึ่ง ที่ไม่ได้ดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญและอาจไม่สามารถทำให้ผิวหนึ่งกลับมาสภาพเดิมได้อีก

ประเด็นความเจ็บปวด เป็นสิ่งทีวัยรุ่นทั้งสองกลุ่มไม่ตระหนักแตกต่างกันจึงอาจไม่มีความสำคัญมากพอที่จะหักห้ามใจได้ ซึ่งผู้ปกครองหรือครูไม่ควรใช้เป็นข้อมูลมุ่งหวังเพื่อโน้มน้าวให้เด็กวัยรุ่นไม่สักผิวหนึ่ง ส่วนประเด็นโอกาสติดเชื้รุนแรงนั้น แม้ว่าในกลุ่มสักผิวหนึ่งจะตระหนักรู้อยู่แล้วแต่ก็ยังตัดสินใจที่จะสักผิวหนึ่ง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลไกทางจิตใจที่มักปฏิเสธเรื่องรุนแรงว่าคงไม่เกิดกับตน (denial)¹² แต่ในกลุ่มที่ตัดสินใจไม่สักนั้นยังคงใช้ความกลัวติดเชื้โรคเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลยับยั้งใจตนเอง

ประเด็นเรื่องการดำเนินของผู้อุปการกลุ่มไม่สักผิวหนึ่งตระหนักถึงในสัดส่วนที่สูงกว่าแต่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้นผู้อุปการควรปรับวิธีการสื่อสารให้มีวิธีการสื่อสารเชิงบวก และทำหน้าที่ของครอบครัวที่สมบูรณ์ ได้แก่ การแก้ปัญหาการควบคุมพฤติกรรม ความผูกพันทางอารมณ์ เป็นต้น ซึ่งจะช่วยส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง ป้องกัน

และลดปัญหาพฤติกรรมเชิงลบของวัยรุ่นที่มีความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองต่ำ¹³ ซึ่งการศึกษาของ Draws และคณะรายงานว่าวัยรุ่นที่สักผิวหนึ่งมักจะมีภาคภูมิใจในตนเองต่ำ¹⁴

สรุป

ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการสักผิวหนึ่ง ในด้านเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ คือ สมัยนิยม แสดงความเป็นสมาชิกกลุ่ม แสดงความกล้าหาญและแสดงเอกลักษณ์ของตนเอง ในด้านการตระหนักถึงผลเสีย คือ ติดเชื้โรครุนแรง และการลบรอยสักผิวหนึ่งได้ยาก ส่วนประเด็นที่สามารถหยุดความตั้งใจในการสักผิวหนึ่งได้ คือ การดำเนินของผู้อุปการและกลัวติดเชื้โรครุนแรง ผู้ใหญ่ หรือครู หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เมื่อต้องการให้ข้อมูลเพื่อป้องกันวัยรุ่นจากการสักผิวหนึ่ง ควรให้วัยรุ่นที่สนใจการสักผิวหนึ่งไม่ต้องปกปิด แอบซ่อน จนนำไปสู่การสักผิวหนึ่งที่เป็นอันตรายและเกิดผลแทรกซ้อนรุนแรงต่อมา

ข้อเสนอแนะและข้อจำกัด

การใช้เทคนิคให้คำปรึกษา¹⁵ และจัดหาแหล่งที่สามารถให้ข้อมูลเรื่องการสักผิวหนึ่งอย่างเพียงพอ รวมไปถึงสถานที่ให้บริการสักผิวหนึ่ง ทำให้อวัยรุ่นได้รับบริการสักผิวหนึ่งที่ถูกต้องเหมาะสม อาจเตรียมแผนพับให้อวัยรุ่นกลับไปพิจารณาเพิ่มเติม พร้อมทั้งจัดตั้งอาสาสมัครเป็นพี่เลี้ยงที่ปรึกษา โดยพี่เลี้ยงที่ปรึกษาควรเป็นคน

ที่เคยมีประสบการณ์ใกล้ชิดกับคนที่เคยสักผิวหนัง หรือตนเองเป็นผู้ได้รับการสักผิวหนังมาก่อน ให้แบ่งปันประสบการณ์แก่วัยรุ่นเพื่อประกอบการตัดสินใจ การศึกษานี้มีข้อจำกัดเรื่องของกลุ่มตัวอย่าง ปัจจัยทางจิตสังคมที่ไม่ครอบคลุมประเด็นอื่นๆ เช่น ความภาคภูมิใจในตนเอง ผลการศึกษาไปใช้ในบริบทที่แตกต่าง จึงเป็นประเด็นที่ควรคำนึงถึง

เอกสารอ้างอิง

1. สมศักดิ์ ดันรัตนกร. รอยสัก. เข้าถึงได้ที่ : <http://www.ramalaser.rama-alumni.com/know/tattoo1.htm> [2007 Dec 7].
2. มือเก่า. ทันข่าว. เข้าถึงได้ที่ : <http://www.tnews.teenee.com/crime/8440.html> [2007 Nov 3].
3. Armstrong ML, Kelly L. Tattooing, body piercing and branding are on the rise : Perspectives for school nurses. J Sch Nurses 2001; 17: 12-23.
4. ชุมพล ศรีมา. สักยันต์. เข้าถึงได้ที่ : <http://www.asmodeus.exteen.com/20060415/entry> [2007 Nov 3].
5. Armstrong ML , Pace K. Tattooing : Another risk-behavior in adolescent warranting national health teaching. App nurse Res 1997; 10: 181-9.
6. Roberts TA, Ryan SA. Tattooing and high risk behavior in adolescents. Pediatrics. 2002; 110: 1058-63.
7. Deschesues M, Demens S, Fines P. Prevalence and Characteristics of body piercing and tattooing among high school students. Can J Public Health 2006; 97: 325-9.
8. Christensen MH. Photo essay : Tattoos. Pub Health Rep 2000; 115: 430-5.
9. Forbes GB. College students with tattoos and piercing : Motives, family experiences, personality factors. Psycho Rep 2001; 89: 774-86.
10. Lasnie E, Scudder M. Teens and body art into the mainstream. ACNP. 2006 : Caring for Today's Adolescent. Available from : <http://www.medscope.com/viewarticle/551430>. [2007 Dec7].
11. Koch JR. Collective Society. J Sch Nurse 2000; 10: 27-9.
12. Sadock BJ, Sadock VA. Kaplan and Sadock's Synopsis of Psychiatry: Behavioral Sciences/Clinical. 10th ed. New York: William & Wilkins; 2007.
13. ไพฑูรย์ สมุทรสินธุ์. ปัจจัยที่มีผลต่อการกลับไปเสพและไม่กลับไปเสพแอมเฟตามีนซ้ำของผู้ที่ติดแอมเฟตามีนหลังการรักษา 1 ปี. วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย 2548; 13: 136-43.
14. Drews DR, Allison CK, Probst JR. Behavioral and self-concept differences in tattooed and nontattooed students. Psychol Rep 2000; 86: 475-81.

15. อัญสุรีย์ ศิริโสภณ, นวรัตน์ สุวรรณผอง. ความสามารถในการให้การปรึกษาในโรงพยาบาลชุมชนเขต 8. วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย 2546; 11: 77-85.